

legfeljebb, amit magában látott, ráköltethi másra." (7. o.)

E vizsgálódás leszűrt eredményeként leszögezhető, hogy az író minden munkájában elsősorban önmagát adja, saját lelkéből, élményanyagából építi fel irodalmi alkotásainak cselekményét, figuráit. S mert minden írás kissé önéletrajz, nem okvetlenül szükséges, hogy az író több műbe, számtalan regényalakba aprózza szét magát, mert ez csak önmaga hiányos és szétforgácsolt megmutatását jelenti. Ezért az önéletrajz: az *önmegfejtés és önfeltárás legszintetikusabb formája, teljes kiállítás, a legőszintébb és legnyíltabb szándékmegmutatás*. S mi sem fontosabb annál, hogy az írónak határozott szándékai és köntörfalazás nélkül való megnyilatkozásai legyenek. Természetesen az író alkotásaiban mindig önmagát adja, még ha nem is első személyben teszi meg vallomását, s még akkor is, ha történetesen nem saját magát állítja a cselekmény középpontjába, hanem valamilyen koholt figurát.

Végző fokon az önmegmutatás ösztöne hívta életre eddig a világ valamennyi szépirodalmi alkotását és serkenti az írókat ma is arra, hogy egyre őszintébb és emberibb formában tegyenek vallomást embertársaik előtt legbensőbb élményeiről, szándékairól, vágyaikról.

JEAN-RICHARD BLOCH: NAISSANCE D'UNE CULTURE

(Ed. Rieder, Paris 1936)

J. R. Bloch-ot igen kevésbé ismerik nálunk. A legkitünőbb francia esszéírók egyike. Bloch írásaiban a történész, az esztéta és az író sokféle ismerete és képessége csillog. „Pour mieux comprendre mon Temps“ gyűjtőcímű esszéköteteiben sorra elemzi a kortársi történet és művelődés főkérdéseit. E sorozat legújabb kötetében napjaink művelődési és irodalmi jelenségei közt tájékozódik és tájékoztat. „Erasmustól Proustig“ c. vezető tanulmányában gyors és biztos tollal szalad végig a 19. és 20. század szellemi fejlődéstörténetén. De különösen az irodalmi közélet változásainak leírásában és elemzésében remekel. „Kinek írunk?“ c. kísérlete a nehézkesség és pedantéria nélküli, művészi stílusú irodalom-szociológia üdítő példája. Az a mód ahogyan a szellemi közélet jelenségeit a társadalmi változások játékaival egybefűzi, — a materializmus módszerének könnyed, finom, biztos alkalmazása. Akármiről ír: az irodalom műhelytitkairól, a technika meglepetéseiről, — ugyanaz a friss, felfedező elemzés, ugyanazok a merész történeti meglátások. „Az elején vagyunk mindennek“, — bátorítja az író a kon zürzavarában tétovázó embert. És könyve valóban egy születő világ reménytelen zibongását ébreszti bennünk. Az alábbi részlet Kinek írunk? c. esszéjéből való. (k. s.)

Amidőn a születő Harmadik Köztársaság idealista radikálisai megteremtették az ingyenes és kötelező oktatás rendszerét, ezekkel szaporították azoknak a franciáknak a számát, akik el tudtak olvasni egy könyvet. Ilyen módon öntudatlanul hozzáférhetővé tették a munkásosztályt és a kispolgárság alsóbb rétegeit a szocialista eszme terjesztése számára. Hozzásegítették őket ahhoz, hogy előbb-utóbb önmagukra ébredjenek, de nem annak a tudatára, hogy ők harmadosztályú polgárok, hanem egy olyan társadalom tagjai, amelyet nem az ő számukra teremtettek s amelynek ők csak megtűrt vendégei.

Vizsgálódásunk szempontjából ezek a reformok készítették elő az addig oly egységes régi francia közönség erkölcsi, szellemi és művészi szakadását. Röviden, ezek a reformok okozták a francia művelődésnek azt a kettéválását, melynek tanui és — mint ennek az átmeneti kornak az írói — tisztánlátó áldozatai vagyunk.

A polgárság azonban nem nézhette jószemmel az iskola ilyenirányú fejlődését. Bármilyen kezdetleges is volt ez az elemi oktatás azzal a veszéllyel fenyegetett, hogy a nép nem lesz többé annyira hajlítható és kiszolgáltatott, mint addig. A vezető osztály csakhamar felismerte a rejtett veszedelmet.

Mindez megközelítőleg ugyanabban az időben történt, amikor, másrészről a nagy nemzeti imperializmusok hirtelen megnövekedése kezdte aggasztani. A polgárság nem látta világosan, milyen sors vár azokra a megrendíthetetlennek vélt elvekre, amiken nagy korszakának individualista gazdasága, politikája, erkölcsse, esztétikája, eszméi nyugodtak.

Amint megszimatolta a veszélyt, a polgári szellemiség visszahúzódott. A megelőző nemzedék erőteljes műveivel szembeállítja a mindennemű dekadencia hittételeit: az izlést, a választékosságot, a forma legelőbbséget igyekezetét. A záporpatak helyett a halkán csobogó kis forrást kedveli. Egy olyan szabású zenit, mint *Diderot*, elhanyagol. *A Rameau unokaöccse* szerzője nem játszik semmi szerepet az intellektuális fiatalság fejlődésében.

Mi, mai nemzedék mintha kissé lenézni szokna szépapáink fellengő kedvteléseit. Ezeknek az öregeknek mindenestre sokkal jobb gyomruk volt, mint nekünk! Minden teketória és aggály nélkül irták hatalmas műveiket. Bizonyára nehezen szoktak volna hozzá a mi izetlen kis eledeleinkhez...

A visszahátas általános volt s mint látjuk diadalmaskodott. A költőtől a grammatikusok vették át a szót. A közönség, a tulajdon kultúrája sorsáért való gondjai közt, elfordul a nagy szellemi kalandoktól. Biztonsága leghűbb óreit sokkal inkább a gondos stilisztákban látja, mint a hajdani úttörőkben. A hemzsegő irodalmi zsűrik és díjak zajosan példázák, hogy az író ujmódi iskolássá változott.

A politikai véleménykülönbségek semmi szerepet nem játszanak a retorikusok toborzásában. A legkülönbözőbb napilapok nyelvtani és nyelvművelő rovatokat nyitnak hasábjaikon, amiket számos és buzgó olvasó kísér figyelemmel. A háború előtti *Humanité* egykori irodalmi kritikusa ebben a szerepben fejezte be ujságírói pályafutását. Egyik nagy szocialista napilap irodalmi kritikusa, aki elméleti nézeteivel pártja bal szárnyán foglal helyet, egyáltalán nem titkolja rokonszenvét az elegáns és fegyelmezett tollú írók iránt. Ennek a voltaképpen társadalomvédelmi irányzatnak a születésénél ugyanúgy láthatunk jobboldalinak mondott írókat, pl. *Barrés* és *Maurras*, mint baloldalinak vélt írókat, pl. *Anatole France*.

Bizonyos jó társaságbeli régieskedés a legfőbb cél. A „mértéktartás“ a divatozó szó. Az akadémiák ismét virágzik. Legkitűnőbb kortársainkat csalogatta magához. Hatalmas művésztermészeteket, mint *Paul Claudel*, gyanuval méregetnek még azok is, akiket vallási meggyőződésük feléje vonzana. Mily mulatságos paradoxon, hogy drámáit sehol sem játszószínház oly gyakran, mint Oroszországban, amelyet gyűlöl és megvet.

Amikor 110 év előtt a romantizmus irodalmi forradalma kiobbant, rövid ideig megzavarta a közönséget. De a vezető osztály csakhamar a maga eszményének ismerte fel azt az esztétikát, amely fék és mértéktartás nélkül dicsőítette az egyént. A romantizmus győzelme a polgárság győzelmét jelentette. A romantikusok teremtették meg minden ízében a modern embernek azt az arcátlan és szörnyeteg alakját, amelynek Napoleon, a parvenú volt az előfutára és marad a mintaképe.

Csak hogy Balzac, Victor Hugo és George Sand korszakában a 30 millió francia közül legfőlebb a tizedrésze tudott olvasni. Leszámítva né-

hány ezer főnemest, akik azt a művészetet sirták vissza, mely ifjukurukat elbűvölte: a 18. század haldokló klasszicizmusát, — a francia olvasó közönség kiválóan összetartozó és egyetértő volt.

Ma a 40 millió francia közül legkevesebb a fele könyvolvasó. Ez a sokmillió olvasó a legkülönbözőbb körökhöz tartozik; műveltségükben és szokásaikban eltérnek; érdekeik ellentétesek; a művelt és jól védett régi polgárság örököseinek köre már csak elszigetelt, veszélyeztetett, ostromolt kör, amely görcsösen védelmezi hagyományait a dagadó árral szemben.

Ez a polgárság még lefoglalja maga számára azokat az utakat, amelyek a hatalomhoz, a tisztességekhez, az átmeneti sikerhez és a művészi dicsőséghez vezetnek.

Egyedül neki van módjában az író fémjelezni. Vele szemben az új osztályok még heves harcban állanak anyagi és társadalmi fölszabadulásuk, méltóságuk és elsőségük kivívásáért.

E harc viszontagságai számtalan harcvonalra szórják szét a munkásosztályt és a kispolgárságot. A viszontagságok a legkülönbözőbb remények, tanok, módszerek és pártok közt osztják meg őket. Hogy kitágítsuk hasonlatunkat, azt mondhatjuk, hogy az ostromlók oldalán van a tömeg, de ellenük van a megosztottság és a hagyományban való hiány. Ezek az osztályok nem alkotnak egyetlen hadsereget, hanem számtalan kis sereget. Számos sereg, mely a polgári műveltség forrásánál nevelkedett, még gyöngédséggel tekint a polgárság irodalmi eszményeire. Miközben politikai téren váltig támadják a polgárságot, titokban hűségesek maradnak énekeihez. Márpedig a sivatag minden hcmokja tehetetlen a nagy gulával szemben. Az lemosolyogja támadóit.

Mindezt megmagyarázza miért oly vérszegények az u. n. *populista* irodalom kísérletei, mely egyezség a művelt polgárság formai eszménye és a kispolgárság még módfelett bizonytalan esztétikai igényei közt.

Ennek a helyzetnek másik következménye, hogy nem egy kitűnő író, akiben a feltörekvő társadalom a maga szószólóját vélte, negyvenedik életéve multával elkanyarodik, hogy átvonuljon azoknak a táborába, akik indulásakor a leghevesebben támadták. Az ilyesmi a siker és a husosfázék dolga.

Egyetlen irodalmi műfaj találja meg a közönséget, a társadalom minden osztályában: a *detektívregény*. Ujabb bizonyítéka a zürzavarnak, amelyben élünk.

Egy fél évszázaddal ezelőtt a szerelem volt a par excellence társadalomellenes érzés, a pénzügyi tervezetések és az érdekházasságok nagy felforgatója. A polgárság általános meggazdagodása megfosztotta a szerelem és a pénz összeütközését legfőbb rugójától. A szerelmes férfi már nem játszik oly elsőrangú szerepet. A társadalom titkos hősének szerepében a gyilkos vette át a helyét. A szerelmi szenvedély már nem az a kiválóan társadalomellenes érzésvihar, ami volt. Ma a lopás és különösen a lopás elkeseredett formája, a rablógyilkosság a veszedelem. Ruy Blas helyét Arséne Lupin foglalja el.

A detektívregény a közönséges bűnöző, az alkalmazkodni képtelen, a mindenén keresztül gázoló individualista hőskölteménye. Mindemellett ezen a műfajon is eluralkodik az az alapvető bizodalom, amely a tőkés morált és dinamizmust táplálja. A gyilkos utját keresztezi korunk egy másik kedvenc hőse, a detektív. A detektívregény nem kerülheti el a társadalmi harc ábrázolását, de ezt a maga módján, a legalantasabb módon cselekszi. A társadalmi összeütközést két egyén, a bűnöző és a detektív gyermekek párviadalára szűkíti. (Mellékesen: mint e kor gyermeke, egy jó detektívregényt még mindig szívesen olvasok.)